

UDRUŽENJE BANAKA CRNE GORE

ASSOCIATION OF MONTENEGRIN BANKS

UDRUŽENJE BANAKA CRNE GORE

PREGLED RADA UBCG

Podgorica, 2024/25.Godine

SADRŽAJ

Uvod.....	3
Osnovni pokazatelji poslovanja bankarskog Sistema u Crnoj Gori.....	5
Statistika raspoloživih podataka u trenutku evaluacije.....	15
Poslovno okruženje.....	19

Program rada Udruženja banaka, polazi od ciljeva i zadataka iz djelokruga rada Udruženja, utvrđenih Statutom Udruženja banaka Crne Gore.

Uvod

Osnova funkcionisanja Udruženja banaka je jačanje povjerenja u bankarski sektor. Kao reprezent i prezentator definisanih zajedničkih stavova svih članica UBCG promoviramo saradnju sa domaćim institucijama, učestvujemo u koncipiranju zakonskih i podzakonskih akata koje se tiču bankarskog poslovanja. Pratimo trendove savremenog bankarstva i iniciramo adekvatnu edukaciju bankarskog kadra. Kvalitet se unapređuje adekvatnom saradnjom sa sličnim asocijacijama u inostranstvu, podržavanjem dobre bankarske prakse, trendova i standarda razvijenijih bankarskih i privrednih sistema.

Udruženje banaka Crne Gore je neprofitna organizacija koja se izdržava kroz članarinu. Kroz djelovanje Udruženja, kao reprezentativnog predstavnika bankarske struke, usklađuje se rad organa i tijela Udruženja gdje se Udruženje brine o izvršenju odluka koje odražavaju stav struke, koji se može razlikovati od stava laičke javnosti, gdje Udruženje mora biti taj most za premošćavanje nerazumjevanja.

UBCG ostaje posvećeno stvaranju pozitivnog uticaja u tri ključne dimenzije: ekonomskoj, socijalnoj i ekološkoj. U ekonomskoj dimenziji, kroz različite inicijative, banke nastoje da osnaže ekonomije podržavajući SMI, infrastrukturne projekte, podstičući finansijsku pismenost i promovisući održivi ekonomski rast. U socijalnoj dimenziji, banke se fokusiraju na inicijative koje unapređuju dobrobit pojedinaca i zajednice. U dimenziji životne sredine, kroz održive prakse i inicijative za obnovljivu energiju, banke su posvećene doprinosu zelenijoj planeti.

Udruženje banaka Crne Gore podržava ciljeve održivog razvoja u čijoj realizaciji značajnu ulogu ima finansijski sektor i vodi politiku aktivnog djelovanja na jačanju otpornosti finansijskih institucija na izazove klimatskih promjena, kao i na promovisanju zelene ekonomije. UBCG je aktivno participiralo pri izradi Mape puta finansijskog sektora ka održivim

finansijama, koja ima za cilj definisanje konkretnih koraka i ciljeva u ovoj oblasti, a u tom cilju je formiran i poseban odbor za ESG pri UBCG.

Udruženje banaka Crne Gore participira pri implementaciju globalne inicijative We Finance Code u Crnoj Gori, u saradnji sa EBRD-om i Frankfurt School of Finance & Management, čiji je glavni cilj povećanje pristupa finansiranju i stvaranje povoljnijeg ambijenta za žene preduzetnice. Takođe, UBCG sprovodi program Womens on Boards Montenegro, čiji je cilj priprema žena za liderske pozicije i ostvarivanje ekonomskog rasta kroz inkluziju i davanje doprinosa imlementaciji EU Direktive o ravnopravnoj zastupljenosti polova, koja zahtijeva da žene čine najmanje 40% odbora i 33% menadžerskih pozicija do juna 2026. godine. Naravno participiramo efektivno u projektima ESG projektima ESBFN koje podržava Svjetska banka kroz IFC.

Osnovni pokazatelji poslovanja bankarskog Sistema u Crnoj Gori

Centralna banka svojom monetarnom politikom (žargonski u dolarizovanom-euroizovanom sistemu i smanjenom raspoloženošću monetarnih instrumenata) na uravnotežen način brine o stabilnosti cijena, maksimalnoj zaposlenosti i održivom ekonomskom rastu.

U periodu od 2015. do 2024. Godine, ili poslednjih deset godina, crnogorske banke ostvarile su ukupnu dobit od **564,99 miliona eura**, uz stalno poboljšanje rezultata, iz godine u godinu. Iako je 2015. godina bila izazovna – bankarski sektor je zabilježio negativan rezultat od -3,4 miliona eura (devet banaka završilo je te godine sa dobitkom, a pet sa gubitkom) – sektor je ubrzo prešao u “pozitivu”.

Prikaz kako se kretala dobit crnogorskih banaka u proteklih 10 godina:

Godina	Dobit (mil. €)	Stopa rasta (%)
2015	-3,4	-
2016	7,3	314,7%
2017	35,1	380,8%
2018	27,3	-22,2%
2019	50,6	85,3%
2020	22,3	-55,9%
2021	31,41	40,9%
2022	83,31	165,3%
2023	145,97	75,3%
2024	165,1	13,1%

U odnosu na tabelu, imamo ispravku gdje je dobit za 2024.god. iskazana kroz iznos od 161,4 miliona eura.

Prema podacima na kraju 2024. godine ukupni prihod od kamata iznosio je 298,9 miliona eura i učestvuje u ukupnim prihodima banaka sa 59,72%, dok je godinu ranije iznosio 256,5 miliona eura ili 57,86% ukupnih prihoda. Posmatrano u jednogodišnjem periodu, prihodi od kamata bilježe rast od 42,4 miliona eura.

Rastu prihoda od kamata najviše je doprinijelo povećanje kreditne aktivnosti banaka, jer je 2024. godina bila rekordna godina po iznosu novoodobrenih kredita. Takođe, na povećanje prihoda uticalo je oročavanje kratkoročnih plasmana banaka na inostranim tržištima, kao i ulaganja u hartije od vrijednosti.

Prema podacima na kraju prošle godine ukupni prihod od naknada i provizija iznosi 160,6 miliona eura, ili 32,09% ukupnih prihoda banaka, dok je u uporednom godišnjem periodu bio 147,4 miliona eura ili 33,24% ukupnih prihoda.

Prihode od naknada i provizija dominantno generišu tri izvora prihodi od platnog prometa u iznosu od 68,6 miliona eura, prihodi od kartičnog i bankomatskog poslovanja u iznosu od 56,3 miliona eura, kao i prihodi po osnovu vođenju računa u iznosu od 11,3 miliona eura. Njihovo učešće je na približno istom nivou u jednogodišnjem uporednom periodu, kada su iznosili: prihodi od platnog prometa 61,7 miliona eura, prihodi od kartičnog i bankomatskog poslovanja 51,7 miliona eura i prihodi po osnovu vođenja računa 11,1 milion eura.

Možemo konstatovati da je 2024. godina obilježena značajnim reformama, intenzivnim radom i očuvanjem i unapređenjem finansijske stabilnosti. Najupečtljiviji je prijem Crne Gore u SEPA, izrada sistemskih zakona upućenih Vladi u periodu od maja do septembra na dalju proceduru, a u cilju ispunjavanja završih mjerila za zatvaranje poglavlja 4 – Sloboda kretanja kapitala i 9 – Finansijske usluge, konsolidacijom institucije i usvajanjem Strateškog plana CBCG 2025-2028. Evropski savjet za plaćanja (EPC), krovno tijelo jedinstvenog područja plaćanja u eurima (SEPA), odredio je 5.oktobar 2025.god. umjesto 3. jun 2025.god. kao datum operativne spremnosti za prelazak crnogorskih banaka na SEPA platne šeme. Centralna banka (CBCG) je saopštila da to znači da će građani i privreda Crne Gore od 5. oktobra moći da obavljaju prve transakcije putem SEPA sistema, koji omogućava brže i višestruko jeftinije transfere novca unutar Evropske unije i šire. Ta odluka uslijedila je nakon ažuriranja EPC objave 15. januara i predstavlja značajan korak u integraciji crnogorskog platnog sistema sa evropskim standardima. Utvrđeni datum ostavlja crnogorskim bankama i pružaocima platnih usluga, kao i učesnicima SEPA

platnog sistema u ostalim zemljama, dodatni prostor za tehničko usklađivanje. Imajući u vidu značajnu tehničku pomoć i redovno praćenje napretka banaka na crnogorskom tržištu, CBCG očekuje operativnu spremnost značajnog dijela našeg tržišta već krajem juna, iako je EPC formalno predvidio 5. oktobar kao datum operativne spremnosti.

Tu je i jači sistemski fokus na održivoj ekonomiji, pojačana digitalizacija usluga uz članstvo UBCG od 2024.god. u SBFN1 (Sustainable Banking and Finance Network) koju podržava IFC kao dio Svjetske banke.

Intenzivne aktivnosti na usaglašavanju domaće regulative sa pravnim okvirom EU i kvalitetan rad bankarskog sektora rezultirali su stabilnim i zdravim rezultatima banaka, koga karakterišu stabilnost, kvalitetna kapitalizovanost, visoka likvidnost i profitabilnost poslovanja. U Predlogu zakona o potrošačkim kreditima, u čijoj je izradi učestvovala CBCG, a koji je trenutno u skupštinskoj proceduri, inicirano je ukidanje naknada za obradu stambenih kredita i za njihovu prijevremenu otplatu, a takođe je predloženo da se utvrdi najviša dozvoljena efektivna kamatna stopa na potrošačke kredite. Prvobitno je nacrtom predviđeno ukidanje naknada za obradu svih potrošačkih kredita, ali je ukazivanjem iz UBCG na standard Direktive EU 2014/17 na koju se pozivaju zakonodavci, svedeno na stambene kredite uz ukidanje naknade za prijevremenu otplatu kredita.

Rad banaka je tokom prethodne godine karakterisao rast svih značajnih bilansnih pozicija, uključujući rast kreditne aktivnosti na nivou Sistema bankarskog. Aktiva banaka premašila je iznos od **7,25 milijardi** eura i na godišnjem nivou ojačala 7,66 odsto, što je gotovo izjednačeno sa procijenjenim BDP-om za 2024.god. Ukupni depoziti – i privrede i države i građana, na kraju prošle godine dostigli su **5,83 milijarde eura**, dok su krediti iznosili **4,63 milijarde eura**.

Likvidna aktiva banaka na kraju decembra 2024. godine je iznosila 1,67 milijardi eura, ili 12,39 odsto više nego u novembru. Likvidna aktiva banaka u decembru je, u odnosu na isti mjesec 2023. godine, bila viša 4,62 odsto

1 Osnovan 2012. godine, SBFN je dobrovoljna zajednica regulatora finansijskog sektora, centralnih banaka, ministarstava finansija, ministarstava životne sredine i industrijskih udruženja sa tržišta u razvoju posvećenih unapređenju održivog finansiranja.

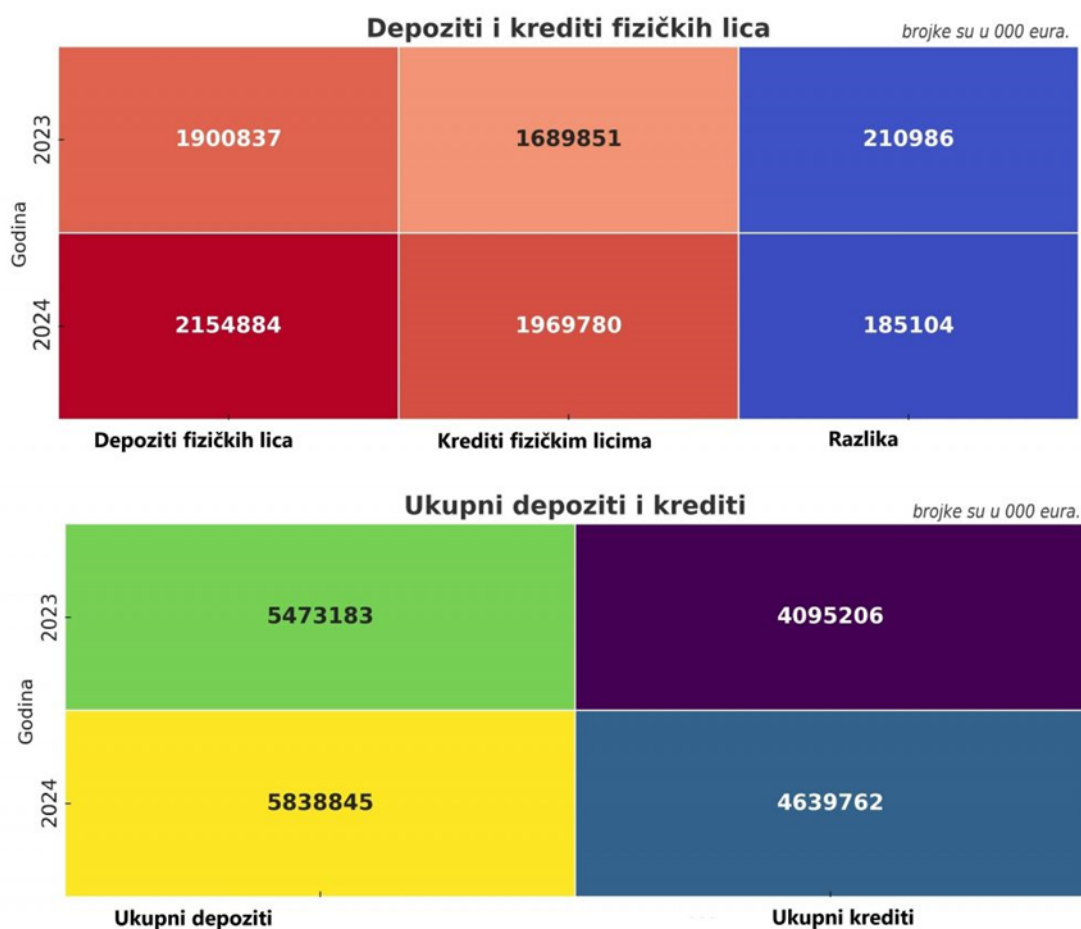
PROGRAM RADA

2025 GODINA

U strukturi aktive banaka, na kraju decembra dominantno učešće od 62,12 odsto ostvarili su neto krediti, nakon kojih slijede hartije od vrijednosti sa 18,18 odsto i novčana sredstva i računi depozita kod centralnih banaka sa 16,66 odsto, dok se 3,04 odsto odnosilo na preostale stavke aktive.

U strukturi pasive, dominantno učešće od 80,53 odsto ostvarili su depoziti, nakon kojih slijedi kapital sa 12,39 odsto, pozajmice sa 3,72 odsto, dok se na ostale stavke odnosilo 3,36 odsto ukupne pasive.

Ukupan kapital banaka na kraju decembra iznosio je 894,69 miliona eura i na mjesečnom nivou bilježi pad od 2,15 odsto, a na godišnjem rast od 9,07 odsto.

Kreditni koje su banke ukupno odobravale u 2024. povećani su za 13,2 odsto, sa **4,09 milijardi** na 4,63 milijarde eura. Kapital banaka je, u jednogodišnjem uporednom periodu, povećan za 12%. Likvidna aktiva banaka na kraju novembra je iznosila 1,49 milijardi eura. Krediti su porasli za 14% u

PROGRAM RADA

2025 GODINA

posljednjih 12 meseci, što je gotovo četiri puta više od projektovane stope rasta BDP-a, dok je rekordni iznos novoodobrenih kredita od 1,58 milijardi eura za 11 mjeseci veći za 30% u odnosu na prošlu godinu. Depoziti su za 11 mjeseci 2024. godine porasli za 5,05%, što je iznad projektovane stope rasta BDP-a za 2024. godinu.

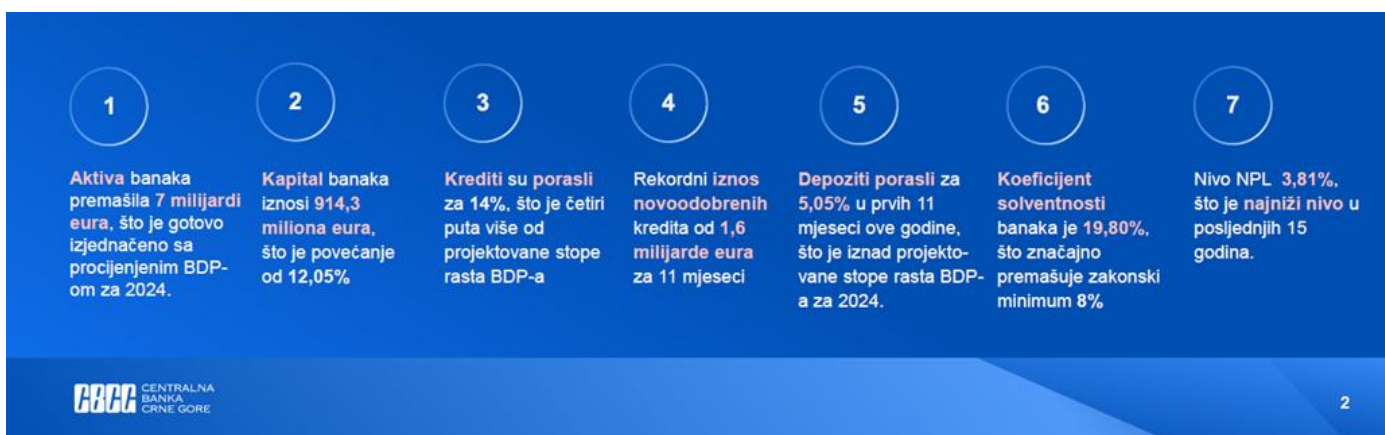
PPEKS na ukupne depozite
banaka po ročnosti, u %,
stanje na kraju mjeseca

Ročnost	IX 2023.	VIII 2024.	IX 2024.
Depoziti po viđenju	0,01	0,01	0,01
Oročeni depoziti			
Do 3 mjeseca	1,67	1,94	1,76
Od 3 mjeseca do 1 godine	1,17	1,41	1,44
Od 1 do 3 godine	1,36	1,58	1,56
Od 3 do 5 godina	1,65	1,48	1,57
Preko 5 godina	2,01	2,31	2,31
Ukupni depoziti	0,24	0,25	0,25

Izvor: Kalkulacije CBCG

Koeficijent solventnosti banaka iznosi 19,80%, što značajno premašuje zakonski minimum (8%). Nivo nekvalitetnih kredita je u stalnom opadanju, čineći trenutno 3,81% ukupnih kredita, što je najniži nivo u posljednjih 15 godina (podsjećanja radi, NPL je u 2011. godini dostizao nivo od 25,3%).

Spremni smo kako regulatorno, tako i profesionalnijim korporativnim upravljanjem u skladu sa međunarodnim standardima. Svjesni smo da su, investicije osnova razvoja, kreiranje napredne budućnosti i u skladu sa tim se prave naporu u plasmanima privredi na optimalnom nivou. Banke u Crnoj Gori razumiju makroekonomske okolnosti i trude se na mikro nivou da zadovolje "apetite" klijenata u skladu sa standardima struke. Crna Gora podržava regionalni projekat Svjetske banke i Evropske komisije u vezi sa modernizacijom platnih sistema zemalja Zapadnog Balkana.

Banke u Crnoj Gori su podržale inicijativu CBCG u martu 2024. Godine u vidu akcije za snižavanje kamatnih stopa, ponudivši građanima snižene kamatne stope na potrošačke kredite. Kao rezultat ove inicijative, prosječna ponderisana efektivna kamatna stopa na novoodobrene kredite fizičkim licima zvanično je smanjena za 1.08 procentnih poena.

Inicijativa za snižavanje kamatnih stopa

- ▶ EKS na novoodobrene kredite stanovništvu **smanjene za 1,08 p.p.** za sve kredite fizičkim licima odobrene u periodu od 1. aprila do 15. decembra 2024.

- ▶ Ukupno odobreno akcijskih kredita do 15. decembra **311 miliona eura**, odnosno **51%** svih novoodobrenih kredita fizičkim licima

Klijenti banaka preko mobilne aplikacije CBCG mogu da uporede ponude potrošačkih kredita, gdje građani mogu da se na jednom mjestu informišu o

aktuelnim ponudama banaka i odaberu najpovoljniju ponudu. Takođe je, u cilju brže i efikasnije obrade zahtjeva za kreditima, uz inicijativu iz UBCG dodatno unaprijeđena funkcionalnost Kreditnog registra, kroz uvođenje pristupa u elektronskoj formi pravnim i fizičkim licima koja posjeduju elektronski sertifikat i uspostavljanje njegove neprekidne dostupnosti – 24 sata, 7 dana u sedmici, svakog dana u godini, uključujući državne praznike.

Prosječna ponderisana efektivna kamatna stopa na ukupno odobrene kredite, koja obuhvata sve njihove troškove, u novembru je iznosila je 6,55 odsto. "Prosječna ponderisana nominalna kamatna stopa na ukupno odobrene kredite iznosila je 6,04 odsto", navodi se u Biltenu CBCG. Kamatne stope na novoodobrene kredite u novembru su pale, efektivna 0,73 procentna poena na 5,98 odsto, a nominalna pala 0,52 procentna boda na 5,51 odsto.

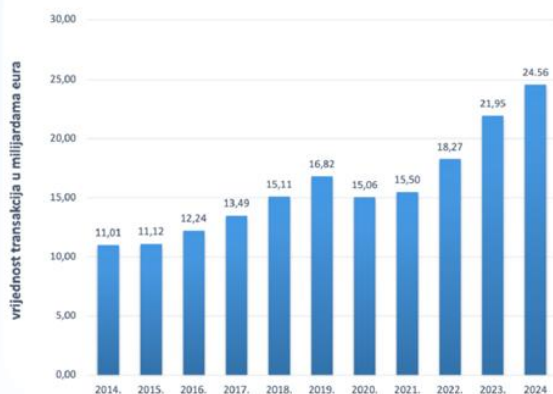
Prosječna ponderisana efektivna kamatna stopa na depozite u novembru je u odnosu na septembar bila viša 0,01 procentni poen i iznosila je 0,25 odsto. Razlika između aktivnih i pasivnih kamatnih stopa u novembru je iznosila 6,3 procentna poena i bila je niža u odnosu na oktobar.

Platni sistem CBCG je u procesu potpunog usklađivanja sa međunarodnim standardom za razmjenu finansijskih podataka ISO 20022, što će omogućiti bržu i precizniju obradu transakcija, uz povećanu automatizaciju i smanjenje mogućnosti grešaka. U cilju dodatnog unapređenja usluga za građane i privredu i približavanja Crne Gore standardima EU, CBCG je, u saradnji sa Bankom Italije i Svjetskom bankom, započela aktivnosti na razvoju nacionalnog sistema instant plaćanja, odnosno implementaciji TIPS (Target Instant Payment Settlement) klon sistema, koji je zasnovan na TIPS platnom sistemu Evropske unije. Ovaj sistem, koji će zaživjeti tokom 2026. godine, omogućava izvršavanje transakcija u realnom vremenu i puno korišćenje benefita integracije u SEPA kroz mogućnost uvođenja SEPA Instant šeme.

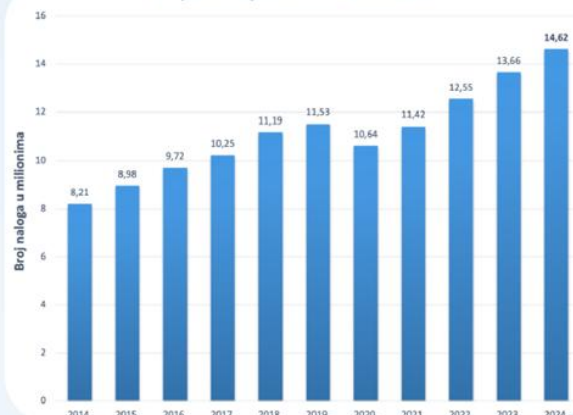
Platni sistem Crne Gore

Vlasnik i operator CBCG

Vrijednost transakcija u Platnom sistemu CBCG

Broj transakcija u Platnom sistemu CBCG

CBCG CENTRALNA
BANKA
CRNE GORE

Modernizacija platnog sistema

Najveća promjena od uvođenja platnog sistema Crne Gore 2005. godine

- Implementacija ISO 20022 međunarodnog standarda
- Implementacija PSD2: Izdata prva licenca za platnu instituciju za iniciranje plaćanja i informacije o računima (PISP i AISP)
- Preciznija, fleksibilnija i brža obrada transakcija

Razvoj sistema instant plaćanja u saradnji sa Bankom Italije – TIPS Clone

- Brže i sigurnije plaćanje u realnom vremenu
- Povećana dostupnost za korisnike i veća efikasnost
- Lako i brzo povezivanje Crne Gore sa TIPS sistemom EU

Mogućnost regionalnog instant payment sistema

- Brži i efikasniji tokovi novca na regionalnom tržištu
- Povezivanje finansijskih sistema zemalja Zapadnog Balkana radi podrške ekonomskom rastu

CBCG CENTRALNA
BANKA
CRNE GORE

Priključenje Crne Gore jedinstvenom području plaćanja u eurima (SEPA), učinjen je krupan korak u pravcu približavanja Crne Gore Evropskoj uniji. Ovo postignuće potvrđuje usklađenost crnogorskog finansijskog sistema sa evropskim standardima i donosi konkretne benefite za građane i privredu u vidu sigurnijih, bržih i jeftinijih transakcija. Takođe, članstvo u SEPA doprinijeće privlačenju stranih investicija, smanjenju sive ekonomije, jačanju konkurentnosti domaćih kompanija, finansijskoj inkluziji i većoj integraciji Crne Gore u evropsku ekonomiju.

Na tom putu implementacija ISO 20022 će biti složena i skupa, što zahtjeva skupe nadogradnje, rješenja i značajne promjene u postojeće IT infrastrukture banaka, uključujući softver, baze podataka i poslovne procese.

Najveći je izazov vrijeme za implementaciju, gdje se očekuje da banke apliciraju do 17. aprila 2025.god. a prve komercijalne transakcije da budu 5. Oktobra 2025. (pomjereno sa 3.juna na oktobar 2025.god. odlukom EPC) Problem je kako dobiti adekvatnu pažnju vendora za izmjene core biznis softwera i dobiti kvalitetnu ponudu korenspodentske banke preko koje će ići povezivanje sa SEPA šemama. Pružalac platne usluge koji učestvuje u SEPA platnim šemama ima slobodu izbora Clearing and Settlement Mechanisms (CSM-a). To se može realizovati na jedan, ili više načina, a jedan od pristupa je preko klirinške kuće (Automated Clearing House-ACH) koja je usklađena sa jednom, ili više SEPA platnih šema. Najkraće, između ostalog, tehnička priprema podrazumijeva, implementaciju standardizovanih softverskih rješenja i procedura za obradu transakcija i uspostavljanje adekvatnih sigurnosnih protokola kako bi se osigurala efikasna i sigurna razmjena podataka, ali i efikasne automatizovane AML procedure.

Od velikog značaja je adekvatno apliciranje od strane banke, što podrazumijeva i pravno mišljenje. Riječ je o formularu čije popunjavanje zahtjeva strogo poštovanje forme i ne toleriše nikakvu grešku. Proces je vrlo kompleksan, zahtjevan, ali se nadamo uspješnom procesu uz pomoć CBCG koja je obezbjedila kvalitetnu tehničku podršku kako pri rješavanja tehničkih, tako i pravnih nedoumica, tako i za kvalitetnu saradnju sa vendorima i centralnim bankama država preko kojih će ići SEPA

povezivanje, jer i oni moraju kako regulatorno, pravno, tako i tehnički da upodobe sisteme za nove članove SEPA šema sa politikama, direktivama ECB.

Novina 2024.god. jeste u pristupu CBCG strožijom kaznenom politikom pri sprovođenju brojnih aktivnosti na planu unapređenju nacionalnog okvira za sprečavanje pranja novca i finansiranje terorizma (SPNFT). Regulator je u 2024. godini, prvi put od svog postojanja, izrekla zakonom propisane i dozvoljene kazne u visini od 0,1% do 0,5% regulatornog kapitala kod 5 crnogorskih banaka, nakon utvrđenih nepravilnosti u postupanju u oblasti SPNFT. CBCG je izrekla i naplatila kazne u iznosu od 830.703 eura. Kako su naveli iz CBCG u cilju jačanja temelja za borbu protiv finansijskog kriminala, inicirana je strožija kaznena politika, sa novčanim kaznama do 5 miliona eura koje su na raspolaganju CBCG, Komisiji za tržište kapitala i Agenciji za nadzor osiguranja, odnosno kaznama do 1 miliona eura koje su na raspolaganju Ministarstvu finansija, MUP/Upravi policije, Ministarstvu pravde, Agenciji za elektronske komunikacije.

Prepoznajući finansijsku pismenost kao važan prioritet, UBCG sprovodi brojne aktivnosti na planu finansijskog opismenjavanja populacije i participira pri implementaciji Programa razvoja finansijske edukacije u Crnoj Gori 2023-2027. gdje je uključeno preko 20 institucija iz javnog, privatnog i nevladinog sektora. Medijski su kvalitetno ispraćene aktivnosti UBCG kako kroz medijske nastupe, novine, televizije, portale. Aktivnosti su kontinuirane tokom cijele godine, ali je fokus tokom marta i oktobra svake godine kada se obilježavaju dani novca i dani štednje na međunarodnom nivou.

Udruženje banaka je uspješno, uz pohvale svih iz regiona, EBF i primjećeno na domaćem tržištu realizovala 4 broja časopisa Bankar koje publikuje UBCG raznovrsnih bankarskih tema, od regulatornih, monetarnih do konkretnih procesa u platnom prometu, Bazelskih principa, ESG problematike, prevarnih radnji, digitalizacije, block-chain, kriptovalute, digitalnih valuta itd. Časopis se distribuira na sve banke, udruženja banaka u regionu i Evropi, diplomatskom koru u Crnoj Gori i univerzitetima

Statistika raspoloživa u trenutku evaluacije

Podaci o poslovanju banaka ukazuju da banke kako u pogledu kamatnih stopa, tako i ročnosti plasmana, rastom depozita i bilansne sume, generalno ukazuju adekvatnu pažnju klijentima.

Depoziti

Ukupni depoziti u bankarskom sistemu su u istom periodu rasli brže nego krediti, tj. od kraja 2019.godine pa do decembra 2024.godine nivo depozita je uvećan za 2,36 milijardi eura ili 68 odsto! Trend rasta depozita je u jednom periodu korespondirao rastu kredita (do sredine 2021.), ali u daljem periodu depoziti rastu ubzrano sa snačajnim skokom krajem 2022.godine. Od iznosa 3,47 milijardi s kraja decembra 2019.godine, ukupni depoziti su na kraju 2024. godine dostigli nivo od 5,84 milijarde eura, što pokazuje da klijenti tradicionalno imaju visoko povjerenje u bankarski sistem. Samo u periodu između januara 2024. i januara 2025. godine, ukupni depoziti u bankarskom sistemu porasli su za 554 miliona eura, što predstavlja rast od 13,3 odsto, od čega se 463 miliona eura odnosi na povećanje baze depozita rezidenata.

Rezidenti su ukupno deponovali 3,82 milijarde eura u januaru 2025. godine, dok među njima najveći udio (52 odsto) i dalje drži sektor stanovništva sa skoro 2 milijarde eura vrijednih depozita (godišnji rast 296 miliona eura), dok drugu poziciju među deponentima sa 1,47 milijardi eura drže privatna privredna društva (38 odsto ukupnih depozita rezidenata uz godišnji rast od 195 miliona eura). Jedini pad depozita među rezidentima depozita bilježi sektor Vlade (centralna vlada i lokalne uprave), koji je za godinu dana umanjio svoj štedni konto sa 309 na 223 miliona eura.

Nerezidenti su ukupno deponovali 903 miliona eura u januaru 2025. godine, što predstavlja rast od 91 miliona eura (11,2 odsto) u odnosu na januar 2024. godine. Ovaj rast pokazuje da su inostrane institucije i fizička lica nastavile da ulažu u domaći bankarski sistem.

Rastući trend razlike između stopa na kredite i depozite banaka je visoko zaslužen za pozitivne rezultate koje banke ostvaruju posljednjih godina, ali uvijek postoji mogućnost da ekonomski uslovi kao i izražena konkurencija u finansijskom sektoru utiču da se u ovom segmentu situacija i promijeni.

U periodu između januara 2024. i januara 2025. godine, kamatne stope u bankarskom sektoru pokazuju blage promjene, sa ukupnim padom prosječne efektivne kamatne stope za 0,13 procentnih poena, sa 6,60 odsto na 6,47 odsto. Međutim, iza ovog prosječnog trenda kriju se značajne razlike u performansama pojedinačnih banaka, gdje neke bilježe rast, dok druge pokazuju pad kamatnih stopa. Ove promjene kao i različiti nivoi kamatnih stopa banaka ukazuju na različite strategije banaka u privlačenju klijenata i upravljanju rizicima.

Ukupni depoziti vrijede 78 odsto nacionalnog BDP-a, a za 45 odsto ili 1,8 milijardi su veći od javnog duga Crne Gore. Od krizne 2011.god. kada je bankarski sistem imao bilansnu sumu od 2,8 milijardi eura, kapital od 305 miliona eura i gubitak od 3,2 miliona eura, danas imamo bilansnu sumu od 7,25 milijardi eura, kapital od 914 miliona eura i dobit koja se očekuje da će premašiti 165 milion eura. Depozita su dostigli iznos od 5,84 milijardi eura. Od toga stanovištva 2,078 milijardi eura, privrednih društava 1,750 milijardi eura, odnosno ukupno rezidenata 4,462 milijardi eura, dok su nerezidenti ukupno na kraju novembra 2024.god. držali 1,288 milijardi eura na računima crnogorskih banaka.

Dobit nije realizovana aktivnostima samo na domaćem tržištu, već umješnosti banaka da realizuju višak likvidnosti, davanjem servisa nerezidentima i investicijama u ino hartije od vrijednosti, ali i uz pogodnosti vrijednosti ino i domaćih obveznica, sertifikata ECB itd. Rastom klijenata koje podržavaju banke, raste i bankarski sistem i to je odgovor na upit kako raste bilansna suma banaka, dobit i kako banke doprinose razvoju društva.

Kapital se uvećavao kako novim emisijama akcija, tako i dodavanjem ostvarene dobiti koju akcionari nijesu isplaćivali kroz dividendu i to je ta kvalitetna poluga za podršku svim klijentima banaka koja inklinira milijardi eura u narednoj godini.

Kreditni portfolio bankarskog sektora u Crnoj Gori

Kreditni portfolio bankarskog sektora u Crnoj Gori pokazao je pozitivan trend u 2024. godini. Ukupni krediti klijenata porasli su sa 3,4 milijarde eura u 2023. godini na 3,83 milijarde u 2024. godini, što predstavlja porast od 12,51 odsto. Vrlo bitna stavka aktive većine banaka i ove godine su investicije u hartije od vrijednosti koje su na godišnjem nivou bilježile blagi rast od svega 1 odsto, ali sa različitim performansama pojedinih banaka.

Banke u Crnoj Gori u prošloj godini su ostvarile profit od ukupno 161,4 miliona eura, 10,57 odsto više nego godinu ranije, kada je profit iznosio skoro 146 miliona eura.

Ako uporedimo iznos bruto kredita sa kraja januara 2025. (posljednji dostupni podaci na sajtu CBCG) sa pred-korona godinom (2019) možemo vidjeti da je njihov nivo za proteklih 6 godina uvećan za čak 52%. U periodu od 2019. do 2021.godine krediti su rasli postepeno (10%), uz registrovan blagi pad sredinom 2020.godine što se može opravdati kao posljedica pandemije. U periodu od 2022.godine pa do kraja 2024.godine krediti bilježe konstantan rast, sa jako izraženim ubrzanjem sredinom 2023.godine.

Iskazano kroz cifre za uporedni period prošle godine, u sistemu imamo da je za 14 odsto porasla kreditna aktivnost banaka, novoodobreni krediti su iznosili 1,6 milijardi što ukazuje na dinamičnost i investiranje u poslovanje privrednih subjekata, ali i potrošnju stanovništva. Ukupan plasman na nivou Sistema iznosio je 4,656 milijardi eura. Od toga stanovništvu je plasirano 1,941 milijarda eura, dok je privrednim društvima plasirano 1,502 milijardi eura. Nerezidentima je plasirano 920,45 miliona eura.

Svakako je dodatno kvalitetan podatak o smanjenju procenta nekvalitetnih kredita na oko 3,8% što ukazuje na kvalitetnu implementaciju procedura „upoznaj svog klijenta“ kao i poštovanje međunarodnih standarda poslovanja.

Koeficijent solventnosti banaka iznosi 19,80%, što značajno premašuje zakonski minimum definisan na 8%. Nivo nekvalitetnih kredita je u stalnom opadanju, čineći trenutno 3,81% ukupnih kredita, što je najniži nivo u

posljednjih 15 godina, podsjećanja radi, NPL je u 2011. godini dostizao nivo od 25,3%.

Komercijalne banke, ostvarile su prošle godine prema preliminarnim podacima Centralne banke (CBCG) dobit u iznosu od **161,4 miliona eura** što je 15,4 milion, odnosno 10,05 odsto, više nego u istom periodu 2023. godine.

Glavni uzrok rasta profitabilnosti je u prihodu od kamata, naknada i provizija. Sve banke su prema preliminarnim podacima bile u plusu. Po osnovu kamata, naknada i provizija banke su lani zaradile ukupno 459,5 miliona eura, što je 55,6 miliona više nego na kraju decembra 2023. godine. Prema preliminarnim podacima na kraju decembra ukupni prihodi banaka iznose **500,5 miliona eura** i bilježe rast od 57,1 milion eura ili 12,88% u odnosu na kraj 2023. godine. Dominantan izvor prihoda banaka je osnovni prihod (neto prihod od kamata i neto prihod od naknada i provizija) koji na kraju decembra 2024. godine iznosi 343,6 miliona eura i predstavlja 68,88% ukupnog prihoda.

Poslovanje banaka	god.	(mil.eura)
	2023	2024
Dobit	146	165,1
Prihodi od kamata	256,5	298,9
Prihodi od naknada i provizija	147,4	160,6

Prema preliminarnim podacima na kraju prošle godine ukupni prihod od kamata iznosio je 298,9 miliona eura, i učestvuje u ukupnim prihodima banaka sa 59,72%, dok je godinu ranije iznosio 256,5 miliona eura ili 57,86% ukupnih prihoda. Posmatrano u jednogodišnjem periodu, prihodi od kamata bilježe rast od 42,4 miliona eura.

Rastu prihoda od kamata najviše je doprinijelo povećanje kreditne aktivnosti banaka, jer je 2024. godina bila rekordna godina po iznosu novoodobrenih kredita. Takođe, na povećanje prihoda uticalo je oročavanje

kratkoročnih plasmana banaka na inostranim tržištima, kao i ulaganja u hartije od vrijednosti.

Prema preliminarnim podacima na kraju prošle godine ukupni prihod od naknada i provizija iznosi 160,6 miliona eura ili 32,09% ukupnih prihoda banaka, dok je u uporednom godišnjem periodu bio 147,4 miliona eura ili 33,24% ukupnih prihoda.

Prihode od naknada i provizija dominantno generišu tri izvora prihodi od platnog prometa u iznosu od 68,6 miliona eura, prihodi od kartičnog i bankomatskog poslovanja u iznosu od 56,3 miliona eura, kao i prihodi po osnovu vođenju računa u iznosu od 11,3 miliona eura. Njihovo učešće je na približno istom nivou u jednogodišnjem uporednom periodu, kada su iznosili: prihodi od platnog prometa 61,7 miliona eura, prihodi od kartičnog i bankomatskog poslovanja 51,7 miliona eura i prihodi po osnovu vođenja računa 11,1 milion eura

Poslovno okruženje

Tokom 2024. godine došlo je do usporavanja crnogorske ekonomije što je reflektovano i u stopi rasta koja je za devet mjeseci iznosila 3,0%. Rast je dominantno bio vođen domaćom potrošnjom, podstaknutom reformom poreske politike, ali je usporen povećanjem trgovinskog deficita registrovanom na tekućem računu platnog bilansa.

U posmatranom periodu inflacija je bila u opadajućem trendu što je rezultiralo godišnjom stopom od 3,3%, sa osjetno nižim stopama u drugom polugodištu. Ukupan priliv stranih direktnih investicija bilježi rast od 3%, dok je udio ulaganja u nekretnine smanjen za nekoliko procentnih poena. Nekretnine i dalje dominiraju: Strane investicije u Crnoj Gori porasle na skoro 900 miliona eura

Ukupan priliv stranih direktnih investicija (SDI) u 2024. godini je iznosio 889,8 miliona eura, dok se istovremeno iz zemlje odlilo 399,86 miliona eura, pokazuju preliminarni podaci Centralne banke (CBCG).

Neto priliv stranih direktnih investicija, odnosno razlika između njihovog priliva i odliva, na kraju prošle godine je iznosio 489,94 miliona eura, što je 12,99 odsto više nego 2023. godine. Ukupan priliv stranih direktnih investicija veći je 3,18 odsto u odnosu na uporedni period.

Iz zemlje se po osnovu ulaganja rezidenata u inostranstvo odlilo 92,3 miliona eura, dok su povlačenja sredstava nerezidenata investiranih u Crnu Goru iznosila 307,56 miliona. Priliv stranih direktnih investicija u formi vlasničkih ulaganja iznosio je 569,27 miliona, što čini 63,98 odsto ukupnog. Od toga je u nekretnine uloženo 455,33 miliona eura, a u preduzeća i banke 113,94 miliona eura. Priliv SDI u formi interkompanijskog duga iznosio je 290,84 miliona eura, što je 9,78 odsto više nego u 2023. Preostalih 3,33 odsto se odnosilo na ostala ulaganja.

U 2024. godini nastavljeni su pozitivni trendovi na tržištu rada. Ostvaren je rekordno visok broj prosječno zaposlenih lica (257,4 hiljada), što je slučaj i sa prosječnim zaradama (1.083 eura bruto i 876 eura neto).

Pozitivna kretanja zabilježena su u unutrašnjoj trgovini, građevinarstvu i većini vidova saobraćaja, dok su negativna kretanja zabilježena u šumarstvu i industriji, posebno u sektoru snabdijevanja električnom energijom, gasom i parom. Najviše zabrinjava stagnacija crnogorskog turizma kao vodeće privredne grane što potvrđuje ostvareni broj dolazaka i noćenja turista tokom 2024. godine, kao i pad prihoda.

Iako crnogorska ekonomija pokazuje određene pozitivne trendove, posebno na tržištu rada, izazovi poput usporavanja rasta, stagnacije u turizmu i fiskalnih pritisaka zahtijevaju pažljivo praćenje i adekvatne mjere ekonomske politike kako bi se osigurao održiv razvoj u narednom periodu.

Kroz smanjenje neproduktivne potrošnje, širenje poreske baze i mjere na suzbijanju sive ekonomije, planirano je dodatno generisanje prihoda, dok je rast ekonomije Crne Gore za 2025. godinu projektovan na 3,8% BDP-a.

Međutim iz Vlade Crne Gore imamo optimizam kroz najavljenju stopu od 4,8 odsto što profesori Ekonomskog fakulteta smatraju previše optimističnim očekivanjem, jer ekonomski rast u Crnoj Gori zavisi od kretanja izvoza i

investicionih aktivnosti, a u prethodnoj godini imali smo pad izvoza; pretpodstavka je da neće biti bolje ni u 2025. zbog situacije sa proizvodnjom električne energije, pa nema jasnog izvoznog optimizma, čak i ako se ojača turizam. Profesori državnog ekonomskog fakulteta su mnogo bliži projekciji koju je za 2025. nedavno iznijela EBRD, kada su ekonomisti ove evropske banke kazali da očekuju ekonomski rast u Crnoj Gori od 2,9 odsto. Moramo voditi računa da je Crna Gora izuzetno uvozno zavisna, i na svaki euro koji se potroši, 66 centi ode na uvozne proizvode, pa se značajan dio rasta odliva na uvoznu kupovinu, a u manjoj mjeri se snaži domaća proizvodnja. Problemi crnogorske ekonomije su mala konkurentnost, nedovoljna diverzifikacija, nizak nivo domaće proizvodnje, nedovoljne investicije, kao i sve izraženiji nedostatak radne snage, ali i trend povećane nelikvidnosti privrednih subjekata iz kvartala u kvartal.

Rast ekonomske aktivnosti ima smisla ako snaži domaću proizvodnju, jer ako trošite više iz uvoznih nabavki, vi snažite inostranu proizvodnju pri čemu je izvozna aktivnost ispod 20 odsto BDP-a. Dok je izvoz proizvoda iz naše države prošle godine pao u odnosu na 2023. ili 2022. godinu, sa uvozom situacija stoji prilično drugačije. Tokom 2024. godine, Crna Gora prvi put je uvezla robu ukupne vrijednosti iznad četiri milijarde eura, preciznije 4,07 milijardi. Pored toga, nominalna razlika između izvoza i uvoza nikada nije bila veća. Iznosila je 3,45 milijardi u korist uvoza.

Rast privrednih aktivnosti, koji je projektovan za 2025.god. nije dovoljan za neki intenzivniji rast u Crnoj Gori. Ono što će biti interesantno vidjeti jeste šta će se desiti sa zaliham. Posljednje dvije godine imamo izuzetno visok rast zaliha u Crnoj Gori, koji ide ka skoro 10 posto BDP-a, i upitno je šta će biti sa tim zaliham u 2025. godini, i to će u značajnoj mjeri opredijeliti BDP, jer je riječ o visokoj vrijednosti, odnosno da li će one biti uključene u ekonomske tokove, da li će i dalje rasti, veoma je neizvjesno. Ta komponenta je takođe problematična. Ono što je jedino izvjesno je to da će rasti lična potrošnja, s obzirom da se desio rast zarada u novembru 2024.god. godine, međutim, taj rast lične potrošnje može da generiše rast BDP-a 1,5 do 2 posto, zbog naše visoke zavisnosti. Tako da ove procjene Svjetske banke od oko 3 posto jesu realne, ali ono što ja mislim je to da u ovoj fazi Crnoj Gori treba značajno intenzivniji rast, najmanje 4 posto, pa

čak i 5, a mislim da u 2025. godini mi za to, barem prema trenutnoj situaciji, još uvijek nemamo uslova.

Znakovit je podatak, da 2006. godine svi robni sektori su činili 20 posto BDP-ja, dok u 2023. godini njihovo učešće palo je na 16 posto. Tako da mi jesmo imali veću robnu proizvodnju nego što je imamo danas, jer se proizvodnja vremenom smanjila i aktivnosti su se pomjerile ka uslugama. Crna Gora ima izuzetno visok rast trgovine i ugostiteljstva, tako da se gro ekonomije Crne Gore pomjerio ka tim djelatnostima. Nameće se potreba, da kroz diverzifikaciju parivrednih aktivnosti, da se opet vratimo, prvo na prethodni nivo tako što će se intenzivirati poljoprivredna proizvodnja i prerađivačka industrija. Crna Gora bi imala kapaciteta da proizvodi gotove proizvode, ne morajuto sad biti u ovim uslovima, u ovom trenutku, visoko sofisticirani tehnološki proizvodi, ali recimo prerađivačka industrija u prehrambenoj proizvodnji, ili nekim manje tehnološko intenzivnim sektorima, moglo bi se organizovati.

Sistemska rizik po finansijsku stabilnost može se okarakterisati kao umjeren, te je potrebno i dalje pažljivo pratiti pokazatelje stabilnosti finansijskog sistema, ocjenjeno je na novembarskoj sednici Savjeta za finansijsku stabilnost Centralne banke Crne Gore. Trendovi koji karakterišu bankarski sektor su pozitivni. Ukupna aktiva banaka na kraju trećeg kvartala bila je na istorijskom maksimumu i iznosila je preko 7,1 milijardi eura.

Učešće nekvalitetnih kredita u ukupnim kreditima, nastavlja da se smanjuje, i po zadnjoj informaciji Regulatora NPL Sistema je iznosio 3,81% što je napredak u odnosu na kraj oktobra 2023 godine kada je iznosio je 4,82 odsto.

Prosječna ponderisana efektivna kamatna stopa na ukupno odobrene kredite, koja obuhvata sve njihove troškove, u septembru 2024. iznosila je 6,59 odsto.

Prosječna ponderisana nominalna kamatna stopa na ukupno odobrene kredite je iznosila 6,09 odsto", navodi se u Biltenu CBCG. Prosječna ponderisana efektivna kamatna stopa na novoodobrene kredite u

septembru 2024. je pala 0,09 procentnih poena na 6,64 odsto, dok je nominalna porasla 0,02 procentna boda na 6,1 odsto.

Možemo zaključiti da se situacija s NPL-ovima razvija relativno dobro i sve izgleda značajno bolje nego prije nekoliko godina. Međutim, ovdje postoji još nekoliko „potencijalno problematičnih“ činjenica koje bi mogle utjecati na poslovanje banaka u budućnosti:

- Rast kredita banaka u zadnjih nekoliko godina bilježi se prije svega u segmentu nenamjenskih gotovinskih kredita koji se najčešće plasiraju bez čvrstih kolaterala te stoga predstavljaju viši potencijalni rizik.
- Trenutne kamatne stope su kod varijabilnih obračuna kamata značajno porasle te se kod potencijalnog budućeg povećanja kamatnih stopa može očekivati „eskalacija“ kamatno induciranog kreditnog rizika (kada se zbog porasta kamatnih stopa može smanjiti bonitet zajmoprimatelja tj. njihova mogućnost plaćanja kreditnih obveza, te stoga raste kreditni rizik kod zajmodavatelja).

Savjet Centralne banke Crne Gore (CBCG) je donio Odluku o dopunama odluke o povećanju stope kontracikličnog bafera kapitala kojom se ova stopa povećava na 1%. CBCG je, prethodno izvršila analizu cikličnih sistemskih rizika u Crnoj Gori, „koja je ukazala na intenziviranje kreditnog rasta, porast cijena nekretnina, kao i dalje prisutnu neizvjesnost, uzrokovanu geopolitičkim okolnostima“. Banke su u obavezi da ovu stopu primjenjuju od 1. januara 2026. Godine.

Makroprudencijalne mjere: Produžene su mjere Centralne banke Crne Gore u vezi makroprudencijalnih mjera kao dio aktivnosti koje sprovodi u cilju očuvanja finansijske stabilnosti, a kojima targetira prevenciju ili ublažavanje pojedinih sistemskih rizika. Odlukom se propisuje produženje ranije donijetih makroprudencijalnih mjera do 1. januara 2026. godine. Ovim mjerama CBCG nastoji da spriječi akumulaciju rizika u segmentu kredita fizičkih lica koji nijesu adekvatno kolateralizovani, a koji su u posljednjih nekoliko godina ostvarili snažnu ekspanziju. Ovo se odnosi na politiku isplate dividende kreditne institucije, potom prilikom vrednovanja dužničkih finansijskih instrumenata raspoloživih za prodaju u skladu sa MSFI 9, koji su uključeni u ukupni ostali rezultat. Potom u postupku procjene kreditne sposobnosti korisnika kredita i raspoređivanja stavki aktive u odgovarajuću

klasifikacionu grupu, odnosno podgrupu, gdje banke u relaksiranijim uslovima mogu isključiti sve ili pojedine kriterijume utvrđene u skladu sa Odlukom o minimalnim standardima za upravljanje rizicima u kreditnim institucijama.

U pogledu harmonizacije propisa sa EU direktivama, niko ne osporava primjene EU direktiva, međutim iste se preuzimaju iz značajno pravno i ekonomski uređenijih sistema, tako da trebaju prelazni period i pripremu adekvatnu na nivou sistema, uz uklanjanje, ili značajno smanjenje rizika poslovanja. Na primjer imamo 20.713 kompanija sa blokiranim računima, vrijednosti od preko 1,3 milijarde eura, ili ubrzati proces naplate kroz sudske procedure, koje traju u prosjeku oko 3 godine. Sistemski je problem što za fizička lica ne postoji centralizovani sistem blokade, kao što postoji za pravna lica. Banke se isuviše dugo, a naročito od uvođenja funkcije javnih izvršitelja, susreću sa brojnim problemima sistemske i tehničke prirode. Primjer, kada postupaju po navedenim rješenjima o izvršenju, gdje banke nisu ni izvršni povjerioci ni izvršni dužnici, a klijenti vide problem u banci, jer im se blokiraju sredstva u svim bankama bez najave. Javnim izvršiteljima je lakše blokirati kod svih banaka nego ići na site CBCG i vidjeti gdje to lice ima otvorene račune, a dodatno blokiraju i ukupnu imovinu i za beznačajne iznose naplate i naplate što su kontaktirali katastar. Nije rijetkost da se u naredbama od područnih jedinica Poreske uprave i zaključcima o prinudnoj naplati koje primima od lokalnih samouprava, ne precizira da li se radi o blokadi do konačne naplate, ili jednokratnoj blokadi računa koja je namijenjena prikupljanju sredstava koja u tom trenutku postoje na računu. Dakle kroz konkurentniji ambijent, po ugledu na zemlje EU uklanjanjem, ili smanjenjem rizika, samo po sebi dovodi do smanjenja kamata i onda nema potrebe za administrativnim regulacijama.

Velika uzdanica za rast i razvoj privrednih aktivnosti u Crnoj Gori jeste stanje bankarskog sistema, koji je stabilan, solventan, likvidan, kvalitetno kapitalizovan. Sve su banke na bijeloj listi poreskih obveznika, što znači pravovremeno ispunjenje svih obaveza prema državi. Imamo kontinuirani rast depozitne baze, što je rezultiralo i rastom bilansne sume bankarskog sistema iz godine u godinu. Profitabilnost banaka lokalno primjetan, ali je ispod EU nivoa profitabilnosti.

Sam bankarski sistem se trudi da u datom ambijentu i izloženosti rizicima kako unutrašnjim na kojim moramo raditi da budu niži, tako i spoljnim na koje ne možemo uticati, da obezbjede optimum uslova za adekvatni servis klijenata, kako stanovništva, tako privrede i državnih, institucionalnih potreba.

Na evropskom nivou ukazuje se na preregulisanost bankarskog poslovanja, gdje regulatorni zahtjevi umanjuju ukupnost sredstava za plasman i time generalno konkurentnost Evrope u odnosu na SAD i Kinu. Na domaćem nivou bitan je investicioni ambijent, politička stabilnost, predvidljivost u smislu uslova poslovanja i konkurentnosti, digitalizacija procesa, olakšavanja administrativnih procedura, vremenskih okvira dobijanja odgovora i smanjenje troškova, a sve u cilju dugoročnog razvoja i prosperiteta, što bi trebalo da se definiše kroz najavljeni Zakona o strateškim investicijama. Naravno, moramo raditi na povećanju produktivnosti, strukturiranosti privrede gdje trebaju stimulativi za inovacija i nova radna mjesta u realnoj ekonomiji. Regulatorno, na šta Udruženje već duže vrijeme ukazuje jesu pogrešni postupci kojim se reguliše sprovođenje izvršenja na računima fizičkih lica kao izvršnih dužnika, neusklađenost Zakona o radu i Zakona o izvršenju i obezbjeđenju oko regulisanja ograničenja u pogledu visine obustave sa zarade, kao i neusaglašenost Zakona o zaštiti potrošača-korisnika finansijskih usluga sa Zakonom o potrošačkim kreditima.

Da li se uzima u obzir od strane analitičara kod procjene, uticaj na kamatne stope banaka poreska ne/disciplina i dug od 660 miliona eura po ovom osnovu, ili broj od oko 21.000 blokiranih firmi, vrijednosti od preko 1,35 milijarde eura, i kako opterećuju ambijent za poslovanje banaka. Od 2019. godine vrijednost nelikvidnosti je porasla za 87odsto, dok je bruto domaći proizvod za isti period imao rast od 36 odsto, procenat gore dolje, ali trend je vrlo vidljiv.

Najkraće, adekvatnom stimulativnom poreskom politikom napraviti okvir optimalni za poslovanje, proširiti bazu za oporezivanje, uvesti red u plaćanju poreza, ojačati institucije, uvećati efikasnost sudskog Sistema i zaštitu prava poslodavaca, ali i uposlenih gdje imamo radne sporove koji traju 15 godina neriješeni, gdje poslodavac nije niti napisao otkaz, a time

niti pravni lijek nije dat, što forma pravna odmah sankcioniše, ali ...a svi znamo stav Strazbura prema takvim statusima, a u ovom kontekstu i EU institucija i vladavini prava.

Neformalno poslovanje i česte izmjene propisa problem za investicije.

Crna Gora se suočava sa povećanom ekonomskom neizvješnoću izazvanom globalnim šokovima i visokom inflacijom. To se navodi u Nacrtu poglavlja 5 - "Strukturne reforme" Programa ekonomskih reformi (PER) 2024-2026. godine. Pored njih, kao najveći strukturni izazovi koji nepovoljno utiču na konkurentost ekonomije i njenu održivost navode se nepovoljno regulatorno okruženje, neformalno poslovanje i slabosti u nadzoru i upravljanju u državnim preduzećima. Nacrt predviđa implementaciju šest strukturnih reformi i devet posebnih mjera. Među strukturnim reformama su unapređenje poslovnog okruženja i formalizacija ekonomije, unapređenje upravljanja državnim preduzećima, povećanje energetske otpornosti u primjeni Zelene agende, digitalizacija u funkciji održivosti ekonomije, unapređenje okvira za bolju zapošljivost mladih i veći kvalitet obrazovanja, kao i povećanje djelotvornosti sistema socijalne i dječje zaštite. Predvidivost poslovanja jedan je od glavnih uslova za uspješno planiranje rasta i razvoja, pa nestabilna geopolitička situacija, strukturitanost naše privrede i ekonomske posledice konststovanog stanja, prilično brinu.

Početkom 2022. godine počela je implementacija **poreskih reformi** koja je imala značajan uticaj na poslovanje u 2023. godini. Podsjetimo da je to značilo povećanje minimalne zarade na 450 eura, a od januara 2024.god. imamo i minimalne penzije od 450 eura.

Izveštaj "Podsticajno okruženje za održiva preduzeća" koji je UPCG objavila 13. Decembra 2023., a koji kao tri najveća izazova sa kojima se preduzeća suočavaju evidentira neefikasnost javne uprave (ocjena 43% ispitanika), političku nestabilnost (35%) i sivu ekonomiju i nelojalnu konkurenciju (35%) što sve utiče na likvidnost privrednih subjekata.

Ne/likvidnost privrede

Nelikvidnost crnogorske privrede na kraju 2024. godine iznosila je 1,31 milijardi eura, to su potraživanja koja povjerioci pokušavaju naplatiti blokadom računa. U blokadi je, prema podacima Centralne banke, bilo skoro 21 hiljada pravnih lica, ili svako peto preduzeće. BDP Crne Gore se procjenjuje na 7,1 milijardu eura.

Privrednici prinudno pokušavaju da naplate dug vrijedan skoro 1,31 milijarde eura. Na početku 2024.god. konstatovano je da od 2019. godine vrijednost nelikvidnosti porasla za 84 odsto, dok je bruto domaći proizvod za isti period imao rast od 34 odsto

Nelikvidnost crnogorske privrede na kraju 2023. godine iznosila je 1,18 milijardi eura. U blokadi je, prema podacima Centralne banke, bilo skoro 20 hiljada pravnih lica, ili svako peto preduzeće.

U odnosu na kraj 2019. godine, kada je vrijednost prinudne naplate iznosila 641 milion, nelikvidnost je porasla za 84 odsto. U istom periodu bruto domaći proizvod (BDP) je povećan sa 4,95 milijardi na 6,6 milijardi, koliko je procijenjen na kraju prošle godine, što je rast od 34 odsto.

U ekonomskoj teoriji se smatra veoma zabrinjavajućim kada nelikvidnost raste po većim stopama od BDP-a, jer to ukazuju na krizu privrednog poslovanja, visok rizik za naplatu potraživanja i rast nepovjerenja među privrednicima.

Rast nelikvidnosti jeste zabrinjavajući i da je jedan od kjučnih problema, zbog čega se predlaže hitno donošenje novih zakonskih rješenja koji bi pojednostavili naplatu potraživanja, ubrzala sudske postupke i omogućili automatski stečaj.

U odnosu na kraj 2019. godine, kada je vrijednost prinudne naplate iznosila 641 milion, **nelikvidnost je porasla za 84 odsto**. U istom periodu bruto domaći proizvod (BDP) **je povećan sa 4,95 milijardi na oko 7,1 milijardi, koliko je procijenjen na kraju prošle godine, što je rast od 41 odsto**. Stoga je za privredu veoma važno rješavanje problema nelikvidnosti što zahtijeva

sinergiju svih zainteresovanih strana (država, privreda - bankarski sektor, sudstvo), te unapređenje zakonodavnog i institucionalnog okvira u smislu donošenje novih zakonskih rješenja koji bi pojednostavili naplatu potraživanja i omogućili automatski stečaj. Svetska banka u regionalnoj prognozi rasta napisala je da ne očekuje rast BDP-a u Crnoj Gori u 2024 i 2025.god. WB projektuje da BDP će u Crnoj Gori godini sa 4,8% u 2023. pasti na 3,2% u 2024. odnosno u 2025. godini na 3,1 %.

U ekonomskoj teoriji se smatra veoma zabrinjavajućim kada nelikvidnost raste po većim stopama od BDP-a, jer to ukazuju na krizu privrednog poslovanja, visok rizik za naplatu potraživanja i rast nepovjerenja među privrednicima.

Pedeset najvećih poreskih dužnika državi duguje preko 70 miliona eura, a na listi dominiraju državna preduzeća i institucije koje za poreze državi zbirno duguju preko 40 miliona eura.

Takođe, **siva ekonomija** je još jedan od strukturnih izazova koji značajno utiču na poslovanje privrednih subjekata. Smanjenje obima sive ekonomije treba da bude prioritetna aktivnost u otklanjanju ograničenja rasta privatnog sektora. Pored ekspanzivne fiskalne politike uključujući parafiskalne namete, uz olakšice za novozaposlene, što su podsticajne mjere za prelazak iz sive zone u legalne tokove, izuzetno je važno uspostaviti konkurentan, stabilan i predvidiv ambijent čemu će doprinijeti profesionalizacija javne uprave.

Crnogorski javni dug je visok. Iako je ovogodišnje stanje u javnim finansijama pozitivno, situacija u periodu pet godina je kompleksnija, jer je na osnovu dosadašnjih zaduženja neophodno isplatiti iznos glavnica i kamata od **2,84 milijarde eura**. Preciznije, 2023. godine je neophodno bilo platiti oko 360 miliona, 2024. godine 436 miliona, 2025. godine 810 miliona, 2026. godine 284 miliona, a 2027. godine 950 miliona. Suštinski, u periodu od pet godina na otplatu zaduženja treba izdvojiti jedan cijeli godišnji budžet.

Neto javni dug (ukupan dug umanjen za depozite) na kraju 2024. godine iznosio je 4,12 milijardi eura. Prema Strategiji, očekuje se da će on na kraju ove godine narasti na 4,6 milijardi, da će na kraju 2026. godini iznositi 5,04

PROGRAM RADA

2025 GODINA

milijarde, a na kraju 2027. godine neto javni dug će iznositi 5,47 milijardi eura. Odnosno za tri godine neto javni dug biće za milijardu i 350 miliona eura veći nego sada.

Ove i narednih godina, prema najavama Vlade iz ove Strategije, neto javni dug države rašće i u odnosu na brutodomaći proizvod i pored očekivanog godišnjeg rasta ekonomije između tri i četiri odsto. Neto javni dug na kraju prošle godine iznosio je 55,6 odsto BDP-a, dok će se na kraju ove godine povećati na 57,7 odsto. Na kraju naredne 2026. godine neto javni dug vrijediće 60,2 odsto BDP-a, a na kraju 2027. iznosiće 62,5 odsto BDP-a.

Tabela 8 Kretanje duga 2024-2027 – Osnovni scenario

	<i>u milionima eura</i>			
	2024	2025	2026	2027
BDP	7,416.7	7,965.4	8,372.8	8,757.5
Unutrašnji dug	327.7	462.8	507.4	658.4
Spoljni dug	4,163.8	4,266.5	4,777.6	4,936.6
Bruto državni dug	4,491.5	4,729.3	5,285.0	5,595.0
Bruto državni dug u % BDP-a	60.6	59.4	63.1	63.9
Dug lokalnih samouprava	65.0	65.0	65.0	65.0
Bruto javni dug	4,556.5	4,794.3	5,350.0	5,660.0
Bruto javni dug u % BDP-a	61.4	60.2	63.9	64.6
Depoziti bez zlata	350.0	110.2	220.8	102.6
Depoziti sa zlatom	435.0	195.2	305.8	187.6
Neto državni dug	4,056.5	4,534.1	4,979.2	5,407.4
Neto državni dug u % BDP-a	54.7	56.9	59.5	61.7
Neto javni dug	4,121.8	4,599.1	5,044.2	5,472.4
Neto javni dug u % BDP-a	55.6	57.7	60.2	62.5

Nacrtom programa ekonomskih reformi do 2027. godine crnogorska Vlada je dala projekcije kretanja državnog i javnog duga, koje se zasnivaju se na projekcijama definisanim u Fiskalnoj strategiji za period 2024-2027, i čini se da će posebno izazovne biti naredna, kao i 2027 godina, kada se, za otplatu dugova i finansiranje kapitalnih izdataka, nedostajuća sredstva procjenjuju

na 1,14, odnosno 1,26 milijardi eura, ili ukupno 3,02 milijarde, što se sabere sve tri godine iz projekcije.

Ministarstvo finansija objavilo je javnu raspravu o Programu ekonomskih reformi (PER) za period 2025–2027. godine, a procjenjuje se da bi prema osnovnom makroekonomskom scenariju, crnogorska ekonomija u srednjem roku trebalo da raste po prosječnoj godišnjoj stopi od 3,7%, s projekcijama od 4,8% u 2025, 3,2% u 2026. i 3,1% u 2027. godini.

Struktura nedostajućih sredstava u periodu 2024-2027. godine, u milionima eura

	2024.	2025.	2026.	2027.
1 Otplata duga	504,5	820,9	353,1	971,7
2 Kapitalni izdaci	244,2	319,8	276,7	289,6
3 Nedostajuća sredstva (1+2)	748,7	1.140,7	629,8	1.261,3

U Programu ekonomskih reformi se podsjeća da su Fiskalnom strategijom nedostajuća sredstva za 2025. godinu procijenjena su na iznos od 1.109,2 miliona eura, dok je Predlogom Zakona o budžetu za 2025. predviđeno blago povećanje nedostajućih sredstava na iznos od 1.140,0 miliona eura, što se značajno ne odražava na projekcije kretanja državnog i javnog duga.

U cilju obezbjeđenja nedostajućih sredstava za 2025. godinu, Ministarstvo finansija je zaključilo DPL aranžman vrijedan 180,0 miliona eura, od kojih je 80,0 miliona eura obezbijeđeno od strane Svjetske banke, dok je preostali dio obezbijeđen od strane Francuske razvojne agencije (AFD) i OPEC međunarodnog fonda, sa iznosima od po 50,0 miliona eura. Preporuka Evropske komisije (EK) i ECB je da dug treba da bude u okvirima Mastroitskih kriterijuma. Za otplatu duga u periodu 2025-2027. godine biće potrebno 2,15 milijardi eura (829 miliona eura u 2025. godini, 353 miliona eura u 2026. godini i 971,7 miliona eura u 2027. godini). Stav CBCG je da očekuje da buduća zaduženja za refinansiranje budu nepovoljnija od inicijalnih zaduženja.

Ključni faktori koji doprinose ovim projekcijama uključuju snažnu potrošnju domaćinstava, povećanje minimalne i prosječne zarade i penzija, reforme poreske politike i poslovnog ambijenta, rast investicione aktivnosti i

kontinuirani rast u turizmu. Očekuje se da će period 2025–2027. obilježiti intenzivan investicioni ciklus, s ulaganjima kroz Kapitalni budžet i grantove Evropske unije. Kao najznačajniji projekti navedeni su izgradnja dionice autoputa Andrijevića–Mateševo i rekonstrukcija željezničke infrastrukture“, navodi se u dokumentu.

Snažna potrošnja domaćinstava, povećanje minimalne i prosječne zarade i minimalne i prosječne penzije, reforme poreske politike i poslovnog ambijenta, rast investicione aktivnosti i nastavak rasta u turizmu, uz mjere sektorske podrške i relevantne prognoze ekonomske aktivnosti i inflacije u Evropi, čine osnovne pretpostavke makroekonomskog scenarija u srednjem roku.

Korektivno, ali i korisno je u analizu uključiti i negativna scenarija iz PER-a, bez obzira na vjerovatnoću njihovog ostvarenja. Takođe, ukazujemo i na neizvjesnost ostvarenja planirane stope rasta BDP-a od 4,8% u 2025. godini, zbog mogućnosti odlaska jednog broja nerezidenata, kao i zbog najavljenog višemjesečnog remonta TE Pljevlja.

Postavlja se pitanje, šta ako u slučaju nekog negativnog makroekonomskog šoka (koji nije predviđen Strategijom, ali jeste PERom) budžetski prihodi ne porastu u skladu sa projekcijom. U Strategiji su navedeni ključni rizici koji bi mogli uticati na ostvarenje projekcija rasta i makroekonomsku stabilnost u narednom periodu, ali nijesu obuhvaćeni "stres scenariji", tj. neočekivani negativni makroekonomski scenariji, već je data projektovana stopa rasta od 3,7% u četvorogodišnjem analiziranom periodu.

Rast plata, penzija, investicija, akciza i PDV-a mogao bi, kako ocjenjuje Savjet CBCG, uticati na inflaciju. Očekuje se da će ovaj uticaj na inflaciju biti ograničen, odnosno manji od rasta agregatne tražnje zbog visokog stepena uvoza i činjenice da se cijene uvoznih proizvoda formiraju na međunarodnom tržištu.

Savjet CBCG je ocijenio da će smanjenjem doprinosa za PIO doći do povećanja konkurentnosti privrede zbog smanjenja troškova rada, ali da to nosi i potencijalne fiskalne rizike. Finansijska strategija (FS) se odnosi na period do 2027, ali je poželjno sagledati dalekosežne posljedice ukidanja

doprinosa za PIO. Treba uzeti u obzir i rizik pada nataliteta, koji u dugom roku može povećati mandatorne troškove za socijalne transfere, dok se istovremeno životni vijek u Crnoj Gori povećava. U tom pravcu CBCG sugeriše da se FS dopuni dugoročnom procjenom uticaja mjera smanjenja doprinosa za PIO. Radi se o mjeri koja sistemski utiče na prihode PIO i penzije zaposlenih, te CBCG smatra da je potrebno uraditi simulaciju iznosa penzije na sličan način kako je to urađeno na nivou zarada sa horizontom do 20 godina. Takođe sugerišemo da se uradi procjena uticaja ovih mjera na prihode i održivost PIO sa dugoročnim horizontom – navodi se u mišljenju CBCG uz napomenu da nije prikazana metodologija na osnovu koje se došlo do ovih projekcija.

Iako će, kako se navodi u mišljenju, rast zarada uticati na rast životnog standarda i smanjenje nejednakosti, istovremeno će biti i izazov za neka preduzeća, što stvara rizik od rasta sive ekonomije. To može podstaći kompanije da pribjegu ugovorima sa skraćenim radnim vremenom ili preko agencija ili ugovorima o djelu, kako bi zaobišli propise u vezi sa minimalnom zaradom.

Jedan od uglova posmatranja jeste da ne treba da se dovodi u pitanje isplata penzije i plata iz budžeta, već način obezbeđivanja sredstava. Prije ukidanja doprinosa za PIO i stvarane sigurnosti, upravo sa nekih sigurnih prihoda, koliko god oni bili, prešli smo na prilično zavisne prihode budžetske, a to je prikupljanje sredstava od indirektnih poreza i drugih poreza, što je bila strategija Vlade da se na taj način prikupi više novca za isplatu penzije. Upravo to je nešto što nam daje dozu nesigurnosti i tu nismo dobili odgovor na koji način se planira razviti crnogorska ekonomija, da bi imali stabilnost upravo svih tih prihoda, što u konačnom može da se odrazi na pravovremenost naplate plasiranih kredita stanovništvu, gdje nova zaduživanja nije praktično niti uputno, niti planirano da se plasira za ove svrhe.

U ovom trenutku nema direktnih rizika od nesolventnosti države, međutim, postoje vrlo ozbiljne poteškoće kada je u pitanju likvidnost. Poteškoće u likvidnosti mogu vrlo brzo da se transformišu u poteškoće koje se odnose na solventnost kako smatraju u MMF-u. Ukoliko se pozajmljujemo 5,15 odsto p.a. onoga što nam je potrebno na godišnjem nivou, a kada je

projekcija rasta ekonomije ispod 3,7% onda je to jednostavna matematika. Nije moguće održivo refinansirati dug. U tim novim uslovima sasvim je svejedno sa kolikom su kamatnom stopom prvobitno uzeti krediti, jer će biti potrebno vraćati dugove, bilo novim porezima, ili smanjenjem javne potrošnje. Koji god način da se izabere kako bi se obezbedila održivost javnog duga, on će najverovatnije imati negativan uticaj na privredni rast. Što će dodatno otežati ispunjavanje dužničkih obaveza državnog budžeta.

Crnogorska privreda je u posljednje pet godine prošla kroz nekoliko eksternih šokova, koji su svi negativno uticali na poslovanje preduzeća. Smanjenje prihoda i povećanje troškova poslovanja zbog uticaja pandemije koronavirusa, konflikta u Ukrajini i povezane energetske krize, zatim visoka inflacija i rast kamatnih stopa usljed napora normalizacije monetarne politike ECB-a, najavljeni carinski rat SAD, tekuća međunarodna neizvjesnost zbog situacije u Izraelu i usporavanje globalnog rasta, Huti, blokada trgovačkih puteva u Crvenom moru – pristup Sueckom kanalu, odnosno preusmjeravanje puta oko Rta dobre nade na jugu Afrike, što povećava vrijeme i troškove, a danas i novi konfliktni na afričkom kontinentu. Strukturni razlozi za usporavanje privrednog rasta (starenje društva, preveliki dugovi, preokret na tržištu nekretnina, državna intervencija u privredi, nedostatak jake mreže socijalne zaštite) neće nestati u dogledno vrijeme.

Postoji zabrinutost da bi rastuće geopolitičke napetosti mogle poremetiti oporavak svjetske privrede. Carinski rat SAD sa ostatkom svijeta, prevashodno sa Kinom, Evropom, Kanadom i Meksikom značajno će promijeniti uslove poslovanja, sa posledicama na globalnu ekonomiju. Neki analitičari ukazuju da će ipak doći do usporavanje ekonomije u Kini, drugoj po veličini svjetskoj ekonomiji, ukoliko se ostvar zamračije izgleda u mnogim afričkim i azijskim zemljama u razvoju. Bitno pitanje, koje izaziva nelagodu u pogledu razvoja su ogromni dugovi u zemljama u razvoju, od kojih su mnoge u Africi, a koji su nagomilani posljednjih godina: zbog višestrukih kriza poput pandemije korone, nestašice energije i klimatskih promjena. Svjetska banka procjenjuje da je privreda eurozone u prošloj godini porasla samo 0,4 odsto, a među problemima izdvojila je kontinuirani

pad izvoza u uslovima pogoršane cjenovne konkurentnosti i slabe spoljne potražnje.

Ono što ne bi bilo dobro jeste recesija razvijenih ekonomija, koja bi se prelila i dovela do kreditne i dužničke krize. Međutim, dok je ovaj scenario izgledao prilično vjerovatan prošle godine zbog skoka cijena robe nakon ruske invazije na Ukrajinu i niza bankrota banaka u SAD i Evropi danas je teško predvidjeti, iako je prepoznatljiv uz restrikcije carinske. Ovakav scenario je moguć ako dođe do velikog stagflatomog šoka, pored usporavanja ekonomija uslijed povećanih carinskih tarifa, ali i skoka cijena energenata zbog sukoba u Gazi, posebno ako on eskalira u širi regionalni rat koji bi uključio Hezbolah i Iran, a što bi moglo dovesti do poremećaja u proizvodnji nafte i izvozu iz Persijskog zaliva.

Drugi geopolitički šokovi, poput novih tenzija između SAD i Kine, vjerovatno bi bili manje stagflatomi (niži rast i veća inflacija) a više kontrakcijski (niži rast i niža inflacija), osim ako ne dođe do velikog poremećaja u trgovini ili tajvanske proizvodnje i izvoza poluprovodnika. Veliki šok se dogodio nakon izbora predsjedničkim u SAD i prvih poteza administracije.

Refinansiranje duga bi moglo da optereti mnoge firme i domaćinstva znatno većim troškovima servisiranja duga ove i sljedeće godine. Ukoliko geopolitički šokovi pokrenu novi porast inflacije, onda će centralne banke morati da odlože smanjenje kamatnih stopa.

Ocjena je da će borba protiv inflacije i uopšte buduća ekonomska kretanja zavisiti od tri ključna faktora: daljeg razvoja geopolitičke situacije na globalnom nivou, stepena ranjivosti pojedinačnih ekonomija na eksterne šokove koji je određen njihovom strukturnom prilagođenošću, te efikasnosti makroekonomskih politika, koja se postiže adekvatnim sadejstvom monetarnih i fiskalnih politika. Odgovornost centralnih banaka, pored ključnih ciljeva očuvanja cjenovne i finansijske stabilnosti, odnosi i na pružanje adekvatne podrške ekonomskom rastu i razvoju, kako bismo ubrzali konvergenciju sa zemljama Evropske unije. U uslovima rasta kamatnih stopa, koji može dovesti do povećanja nekvalitetnih kredita, monetarne vlasti se moraju obazrivo odnositi prema zaštiti klijenata i

kontinuirano pratiti kvalitet aktive, radi sagledavanja potrebe preduzimanja odgovarajućih mjera.

Crna Gora je nakon pandemije ostvarila snažan rast, koji je u 2024. usporio na tri odsto, te se očekuje da će, u okruženju globalnih neizvjesnosti, i u 2025. ostati na istom nivou, vođen prvenstveno privatnom potrošnjom i investicijama. Iako će privremeno gašenje termoelektrane Pljevlja povećati uvoz električne energije, očekuje se da će više realne neto plate, rast kredita i solidan učinak tržišta rada održati ekonomski zamah. Inflacija je u 2024. pala na 3,4 odsto, što je značajno smanjenje u odnosu na 8,6 odsto zabilježenih u 2023. Pristupanje EU ostaje strateški prioritet, uz napredak u ekonomskim reformama i političkoj stabilnosti.

Međutim, WB predviđa u 2025. povećanje deficita tekućeg računa na 18,5 odsto, prvenstveno zbog većeg uvoza energije. Očekuje se da će se tek malo više od jedne trećine deficita finansirati neto direktnim stranim investicijama, uz pokrivanje ostataka novim zaduživanjem.

Projekcije ukazuju na povećanje fiskalnog deficita na oko četiri odsto BDP-a u 2025, pa nakon toga postepeno smanjenje na 3,6 odsto do 2027.

Fiskalni potezi. Od 2022. je došlo do trajnog gubitka prihoda usljed ukidanja doprinosa za zdravstvo i uvođenja neoporezivog dijela dohotka za porez na dohodak fizičkih lica, a od oktobra 2024. Imamo i ukidanje doprinosa za Fond PIO. Ovi fiskalni gubici su djelimično nadomješteni većim prihodima od doprinosa za penziono osiguranje, PDV-a i poreza na dobit pravnih lica, koji se pripisuju većoj privatnoj potrošnji i ekonomskom rastu, kao i reformama iz 2022. godine. Jačanje kapaciteta podijeljene Poreske uprave i Uprave carina trebalo bi biti ključno za povećanje fiskalnih prihoda na najlakši mogući način. Potrebno je uspostavljanje potpuno funkcionalnog Fiskalnog savjeta i bolji nadzor nad preduzećima u državnom vlasništvu (DP) tako da stvaraju manje ukupno opterećenje za budžet, predstavljajući korisno nadopunjavanje fiskalnih napora Vlade.

Sve veći spread između kamatnih stopa na kredite i kamatnih stopa na depozite je podstakao snažne profite u bankarskom sektoru. Visoki nivoi likvidnosti, visoka tržišna koncentracija u bankarskom sektoru, ograničene

moгуćnosti za profitabilno krediteriranje, kao i izazovi za lokalne deponente da iskoriste veće prinose u inostranstvu ili njihova „sklonost davanja prednosti domaćem tržištu (home bias)” vjerovatni su pokretači niskih stopa na depozite. U tom smislu, razvoj maloprodajnog tržišta državnih obveznica bi pomogao da se obezbijedi diverzifikacija za štedišе.

Mjere CBCG. Smanjenje udjela kredita sa varijabilnom kamatnom stopom u ukupnim kreditima, što je podstaknuto smjernicama CBCG prema bankama da zajmoprimcima ponude opciju konverzije, pomoglo je u ograničavanju rizičnosti kreditnog portfelja. Pored toga, u skladu sa preporukom koju je podržao MMF, CBCG je uklonila svoju mjeru restrukturiranja dozvoljavajući bankama da iz svojih obračuna regulatornog kapitala isključe nerealizovane gubitke po osnovu državnih hartija od vrijednosti. Svrha toga je da supervizorski podaci adekvatno odražavaju tržišne realnosti u smislu pojačane discipline i otpornosti bankarskog sistema. Dalje, biće važno da se pažljivo prati domaće zaduživanje kroz redovno izvještavanje i analizu kretanja ključnih makroprudencijalnih indikatora. Ovo je od suštinskog značaja kako bi makroprudencijalne politike bile dobro osmišljene.

TREKUTNI KREDITNI REJTING CRNE GORE

Prema vodećim globalnim agencijama za kreditni rejting, Crna Gora se trenutno nalazi u spekulativnoj kategoriji. Moody's ocjenjuje kreditni rejting zemlje sa Ba3, dok su procjene S&P i Fitch agencija B+. Kreditni rejting odražava sposobnost država da ispunjavaju svoje obaveze prema investitorima. Stoga je ključno raditi na njegovom unapređenju kroz fiskalnu odgovornost i stabilne ekonomske politike. Povoljni rejting može značajno olakšati pristup međunarodnim finansijskim tržištima i smanjiti troškove zaduživanja

Ovi rejtinzi ukazuju na visok kreditni rizik i nestabilnost javnih finansija, daleko ispod minimalnog investicionog nivoa (Baa, BBB).

Na globalnoj ljestvici, Crna Gora ima kreditni indeks od 35 (na skali od 0 do 100, gdje je 100 savršen rejting) svrstavajući se uz zemlje poput Senegala i

Ruande. U poređenju, Evropska unija ima (ukupni) rejting 98, Slovenija ima rejting 76, Hrvatska 66, a Srbija 48.

FAKTORI KOJI UTIČU NA KREDITNI REJTING

- Visok javni dug: procenat javnog duga u odnosu na BDP je visok, što ograničava fiskalni manevarski prostor vlade.
- Budžetski deficit: hronični deficiti negativno utiču na makroekonomsku stabilnost.
- Nedovoljna kredibilnost ekonomske politike: slaba transparentnost i izostanak dosljednih reformi narušavaju povjerenje investitora.
- Zavisnost od turizma: dominacija turizma čini ekonomiju ranjivom na spoljne šokove.
- Politički rizici: nestabilna politička situacija i neizvjesnost u vezi sa evropskim integracijama dodatno opterećuju rejting.

GLAVNI IZAZOVI

Jedan od ključnih izazova je održivost javnog duga, koji prelazi (negativno) granice fiskalne stabilnosti. Diversifikacija privrede takođe je problem zbog prevelike zavisnosti od turizma. Institucionalne slabosti i spor tempo reformi dodatno otežavaju stvaranje povoljnijeg fiskalnog okvira i kredibilitet državne finansijske i ukupno ekonomske politike.

Preporuke za poboljšanje fiskalne održivosti i dostizanje investicionog rejtinga

- Fiskalna konsolidacija: potrebno je smanjiti budžetski deficit kroz racionalizaciju javne potrošnje i povećanje prihoda uz rast realne ekonomije. Angažovanje međunarodnih finansijskih eksperata, moglo bi donijeti dragocjena znanja i vještine za sprovođenje ozbiljnih reformi.

- Unapređenje upravljanja javnim finansijama: transparentno i efikasno trošenje javnih sredstava uz podršku Svjetske banke, MMF-a i drugih institucija ključno je za povratak povjerenja građana i investitora u javne politike.
- Diversifikacija privrede: podsticanje razvoja, nove tehnologije, proizvodnja, izvoz, razvoj sektora energetike, IT industrije, poljoprivrede i obnovljivih izvora energije. Ovo će smanjiti zavisnost od turizma i povećati otpornost ekonomije na spoljne šokove.
- Povećanje kredibiliteta ekonomske politike: stabilno regulatorno okruženje i uklanjanje poslovnih barijera ključni su faktori za privlačenje stranih investicija.
- Dalja integracija u EU: nastavak reformi u skladu sa zahtjevima EU donosi brojne prednosti, uključujući lakši pristup finansijskim tržištima. Digitalizacija bankarskog sektora, integracija u SEPA sistem, digitalne banke (primjer Revoluta u Hrvatskoj), razvoj sekundarnog finansijskog tržišta, uključivanje CG u carinski sistem EU takođe su važni koraci.

ZAKLJUČAK

Trenutni nizak kreditni rejting Crne Gore reflektuje duboke ekonomske izazove i rizike. Samo uz odgovorne, snažne i duboke, sistemske reforme postoji mogućnost za ekonomski napredak. Fiskalna konsolidacija, diversifikacija privrede, ukupno povećanje kredibiliteta ekonomske politike, mogu postaviti osnove za dugoročnu finansijsku stabilnost. Prioritet bi trebalo da bude hitna konsolidacija javnih finansija na period od 3-5 godina, uz tehničku stručnu pomoć međunarodnih organizacija. Dugoročno, to bi moglo omogućiti prelazak Crne Gore iz spekulativne u investicionu kategoriju kreditnog rejtinga, što treba biti cilj javnih finansija.

Pregled rada UBCG sačinio,

Generalni sekretar UBCG

mr Bratislav Pejaković